

музею та надання грошової допомоги. *Центральний державний історичний архів України, м. Львів*. Ф. 358. Оп 1. Спр. 122. 196 арк.

2. Як митрополит Шептицький створив музей і подарував мистецьку колекцію.
URL: <https://catholicnews.org.ua/yak-mitropolit-sheptickiy-stvoriv-muzeu-i-podaruvav-mistecku-kolekciyu> (дата звернення: 26.04.2025).
3. Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького
URL: https://vue.gov.ua/Національний_музей_у_Львові_імені_Андрея_Шептицького (дата звернення: 26.04.2025).
4. Стародруки зі збірки Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького URL: <https://dlib.ucu.edu.ua/collections/show/2> (дата звернення: 26.04.2025.)
5. Звернення Ювілейного комітету розбудови Національного музею у Львові до українського населення Галичини про збір коштів для розбудови музею. Пергамент. *Центральний державний історичний архів України, м. Львів*. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 84. 5 арк.
6. «Кращої робітні не було в світі». Іларіон Свененціцький про роботу в Національному музеї. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/chitanka/krashchoyi-robitni-ne-bulo-v-sviti-ilarion-svientsitskii-pro-robotu-u-natsionalnomu-muzei/> (дата звернення: 26.04.2025).

Богдан БАРАН

викладач кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей історичних наук
Тернопільського національного
педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка

КУЛЬТУРНИЦЬКА ПОЛІТИКА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Постаті митрополита Андрея Шептицького (1865–1944) належить виняткове місце в історії українського народу ХХ ст. Його багатогранна діяльність охоплювала широкий спектр сфер – від релігійного служіння – до активної участі в культурному, освітньому та суспільно-політичному житті. Виходячи далеко за межі суто церковної місії, А. Шептицький послідовно й системно реалізовував програму духовного, культурного та національного піднесення українців, насамперед у контексті бездержавного існування Галичини в складі Австро-Угорщини та згодом у Другій Речі Посполитій.

Культурницька політика митрополита А. Шептицького стала одним із найвизначніших і найскладніших явищ у процесі національного відродження українського суспільства в першій половині ХХ ст. Унікальність його підходу

полягала у комплексному поєднанні релігійного проводу з активною підтримкою та розвитком національної культури в широкому спектрі – від традиційного церковного мистецтва до новітніх форм культурної діяльності, зокрема кінематографа. В умовах політичної нестабільності, відсутності державності та інтенсивного культурного тиску з боку інших імперій, А. Шептицький усвідомлював, що збереження та збагачення національної культурної спадщини є ключовим чинником консолідації української ідентичності та основою подальшого державотворення. Ця культурницька політика, скерована всебічну підтримку митців, інституцій та освітніх ініціатив, стала потужним інструментом не лише духовного відродження, а й формування цілісного національного культурного простору.

Однією з ключових ідей, що визначала його стратегію суспільного служіння, було переконання в першорядному значенні національної культури як фундаменту державотворення. А. Шептицький уважав, що саме висока, життєздатна й автентична культура здатна стати джерелом внутрішньої сили народу, а відтак – засобом опору зовнішньому політичному тиску. У цьому контексті особливу увагу митрополит приділяв розвитку національного мистецтва, охороні культурної спадщини та плеканню духовності як чинника консолідації українського суспільства.

Аналіз його практичної діяльності засвідчував глибоке усвідомлення ролі культури як інтегративної сили, що здатна забезпечити національну єдність навіть за відсутності політичної суверенності. Вислів А. Шептицького про те, що «коли якийсь нарід має ще високу живу власну культуру з відповідною внутрішньою силою, то політичний натиск викликає відповідну реакцію, збільшує національну свідомість» [1], можна розглядати як ідеологічну основу його культурницької та пастирської програми. У цьому виявлялася не лише далекоглядність митрополита як релігійного провідника, але й як стратега українського національного руху.

Митрополит А. Шептицький виявляв глибоке розуміння актуальних процесів, що відбувалися в українському мистецькому середовищі на початку ХХ ст. Його обізнаність із культурними потребами й викликами того часу засвідчувала не лише інтерес до мистецтва як естетичного явища, а передусім – як до одного з дієвих інструментів формування національної ідентичності. У своєму баченні перспектив розвитку українського мистецтва митрополит виразно окреслював дві взаємопов'язані тенденції: збереження національно-культурної самобутності, з одного боку, та прагнення до інтеграції в загальноєвропейський мистецький дискурс – з іншого. Ці два вектори розвитку, за спостереженнями А. Шептицького, не суперечили один одному, а радше потребували гармонійного узгодження. Він визнавав, що ізольоване мистецтво

ризикувало втратити динаміку, однак і безкритичне наслідування чужих зразків могло призвести до розмивання національної самобутності. Він обстоював концепцію культурного синтезу, за якого українське мистецтво зберігає автентичність, водночас активно взаємодіючи з європейськими естетичними напрямками. Цей підхід демонстрував стратегічне мислення А. Шептицького як культурного політика, що прагнув забезпечити розвиток української культури в координатах модерності без втрати її органічного національного змісту.

У 1905 р. митрополит А. Шептицький ініціював заснування у Львові Церковного музею як приватної фундації, що стало важливим кроком у систематизації та збереженні української культурної спадщини. У 1910 р. цей заклад перейменовано на Національний музей імені Митрополита Андрея графа Шептицького, а вже у 1913 р. офіційно передано у власність громаді Львова. Цей музей швидко набув статусу провідної інституції, покликаної консолідувати національну пам'ять і сприяти культурному відродженню українського народу в умовах відсутності державності. Структура музею була комплексною та охоплювала десять спеціалізованих відділів: археологічний, народного мистецтва, церковної старовини, новітнього українського мистецтва, історичних пам'яток культури, нумізматики і сфрагістики, книгозбірню, фонд стародруків і українсько-слов'янських рукописів XII–XVIII ст., а також архів. Загальна кількість експонатів на той час перевищувала 80 тис. одиниць зберігання, що свідчило про масштабність та системність підходу А. Шептицького до збирання і охорони культурних цінностей [2, с. 112]. Ініціатива митрополита у створенні Національного музею відображала не лише прагнення до збереження матеріальної спадщини, а й концептуальне розуміння музею як інституції національного відродження. Музей слугував не тільки як сховище культурних артефактів, а й як центр наукової роботи, просвітницької діяльності та формування національної ідентичності, що особливо важливо в контексті політичної нестабільності й культурних викликів початку XX ст.

Меценатська діяльність митрополита А. Шептицького вирізнялася системністю та стратегічною цілеспрямованістю. Він свідомо інвестував фінансові ресурси у підтримку українських митців, забезпечуючи їх стипендіями та матеріальною допомогою, що сприяло формуванню професійного мистецького середовища. Окрім цього, митрополит активно підтримував культурно-освітні товариства, професійні спілки, школи, а також ініціював і курував проведення конкурсів і виставок, створюючи умови для виявлення та розвитку нових талантів. Заснування та підтримка мистецьких інституцій були важливими складовими його концепції культурного відродження, оскільки він глибоко усвідомлював роль мистецтва як ключового чинника національного самоусвідомлення та консолідації. У світогляді

митрополита відображалася не лише висока оцінка естетичної вартості мистецтва, а й розуміння його функції як каталізатора суспільних трансформацій. Він відчував нагальну потребу «зберегти й виплекати красу в різних проявах у сьогоденні й утримати її для нащадків», що свідчило про його прозорливість і далекоглядність у сфері культурної політики [3, с. 234–235]. Меценатство А. Шептицького слід розглядати не просто як благодійну діяльність, а як свідому і цілеспрямовану стратегію підтримки національного культурного простору, спрямовану на сталий розвиток мистецтва та збереження національної ідентичності в складних історичних умовах. Ця діяльність мала суттєвий вплив на формування культурного ландшафту України у першій половині ХХ ст.

У міжвоєнний період, відзначений помітним пожвавленням українського мистецького життя, митрополит А. Шептицький продовжував цілеспрямовано підтримувати талановитих митців, розглядаючи цю діяльність як складову ширшої стратегії культурного відродження. Завдяки його покровительству художник і співорганізатор мистецького гуртка «Спокій» Петро Андрусів отримав можливість завершити навчання у Варшавській академії мистецтв, а у 1937 р. – здійснити мистецьке стажування в Парижі, що було важливим кроком для його професійного зростання та поглиблення європейських мистецьких зв'язків. Особливої уваги заслуговувала підтримка митрополитом музичних талантів. Він високо оцінив творчий потенціал композитора та диригента Андрія Гнатишина, надавши йому стипендію для навчання композиції та диригування у престижній Новій Віденській консерваторії. Це рішення підкреслювало прагнення А. Шептицького забезпечити українському мистецтву гідне представництво на міжнародному рівні через підготовку висококваліфікованих фахівців. Не менш важливою була підтримка художника та мистецтвознавця Якова Гніздовського, який отримав стипендію митрополита на навчання за кордоном. Однак політичні обмеження, зокрема відмова польського уряду у видачі закордонного паспорта, змусили його здобувати мистецьку освіту спершу у Варшавській академії мистецтв, а згодом – в Академії мистецтв у Загребі [2, с. 114]. Цей випадок ілюстрував складнощі, з якими стикалися українські митці в умовах міжвоєнної політичної кон'юнктури, та водночас демонструє значущість матеріальної і моральної підтримки з боку митрополита для подолання цих перешкод. Культурницька праця А. Шептицького виступала не лише як допомога окремим митцям, а й як складова системної культурної політики, скерованої на зміцнення українського мистецького середовища, формування нового покоління професіоналів і посилення позицій української культури у європейському контексті.

Митрополит А. Шептицький відіграв вагому роль у розвитку національного кіновиробництва в міжвоєнній Східній Галичині, розглядаючи кіно як ефективний засіб популяризації української культури та історії. За свідченнями відомого львівського фотографа і кінорежисера Юліана Дороша, його перший фільм, присвячений пластовому руху – «Свято молоді» (1929 р.), знято на горі Сокіл, яку митрополит символічно продав українській скаутській організації Пласт за 1 злотий терміном на 100 років. Цей юридичний крок мав на меті закріпити за організацією право користування територією, що демонструє не лише підтримку культурних ініціатив, а й продуманість у забезпеченні правових основ для розвитку молодіжного руху. На початку 1939 р., режисер приступив до роботи над кольоровою ігровою стрічкою «Кринос» – історичною розповіддю про Русь-Україну XII ст. за сценарієм Василя Софроніва-Левицького, натхненною археологічними розкопками храму в Галичі під керівництвом Ярослава Пастернака. Цей проект замовило акціонерне товариство «Добро і краса», а його меценатом виступив митрополит А. Шептицький, що свідчило про його активне залучення до підтримки кіномистецтва як засобу національного самовираження. Проте початок Другої світової війни призвів до передчасного припинення виробництва стрічки, що стало серйозною втратою для українського кінематографа міжвоєнного періоду [2, с. 117]. Діяльність митрополита у сфері кіновиробництва ілюструвала його комплексний підхід до підтримки національної культури, яка включала не лише традиційні форми мистецтва, а й новітні медіа, що мали потенціал значно розширити культурний вплив і зміцнити національну ідентичність в умовах політичної нестабільності та культурного протистояння.

Таким чином, митрополит А. Шептицький виступав як ключова фігура в українському культурному процесі першої половини XX ст., поєднуючи духовне лідерство з активною підтримкою мистецтва у його різних формах. Його меценатська діяльність охоплювала не лише церковну сферу, а й широке поле національного культурного відродження – від музейної справи і мистецьких інституцій до розвитку кінематографа та підтримки окремих митців. А. Шептицький усвідомлював мистецтво як потужний інструмент формування національної ідентичності, консолідації суспільства і протидії політичним викликам часу. Незважаючи на складні історичні умови, його системна підтримка сприяла збереженню та примноженню культурної спадщини, що мало довготривалий вплив на розвиток української культури і мистецтва.

Список використаних джерел

1. Волошин Л. Митрополит Андрей Шептицький – опікун і меценат українського мистецтва. URL: <http://christusimperat.org/uk/node/22593>

2. Оксана Серeda. Митрополит Андрей Шептицький – покровитель українського мистецтва: штрихи до портрета. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2015. Вип. 7. С. 111–118.
3. Семчишин-Гузнер О. Діяльність митрополита Андрея Шептицького як мецената в ділянці українського мистецтва. *Скарбниця української культури: зб. наук. праць*. Чернівці, 2007. Вип. 8. С. 232–237.

Ігор ПИЛИПІВ

доктор історичних наук, професор кафедри
історії України та методики викладання історії
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

МИТРОПОЛИТ А. ШЕПТИЦЬКИЙ У РОЗБУДОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА АМЕРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ

Українська Греко-Католицька Церква (далі – УГКЦ) відігравала і відіграє важливу роль в духовній опіці для своїх вірних, адже місія Церкви – служити повному спасінню людини. Цю функцію Церква реалізує скрізь, на різних континентах, де знаходяться її віруючі. Як неодноразово наголошував папа Іван Павло II, що Церква завжди пам'ятає про людину, про її проблеми та її життя, розвинувши цю ідею в енцикліці *Sollicitudo rei socialis* (1987 р.). На початку ХХ ст. перед греко-католицьким єпископатом Галицької митрополії постало питання, як забезпечити духовну опіку українцям-галичанам, які емігрувати в інші країни та на другі континенти у пошуках кращої долі. З цією метою митрополит УГКЦ Андрей Шептицький в першій половині ХХ ст. створював єпархії, призначав єпископів, посилав священників для служіння в українських парафіях, узгоджував дискусійні питання з Ватиканом. Він розумів, що без української церкви, мови та національної самоідентифікації на українських емігрантів чекає втрата своєї національності та мови. Цей досвід актуальний в наш час, коли мільйони людей в Україні покинули свої домівки через війну росії України.

Наприкінці ХІХ – у першій чверті ХХ ст. масовий еміграційний рух спричинив появу українських громад в Аргентині, Бразилії, Канаді, Сполучених Штатах Америки. За підрахунками львівського історика Степана Качараби, у міжвоєнний період із Західної України до Канади емігрувало майже 100 тис. осіб. Звичайно, серед них була певна кількість українців. На відміну від поляків, які мали значні скупчення у великих промислових центрах цієї країни, українці мешкали здебільшого в сільських місцевостях Канади, де творили окрему спільноту [1, с. 17].